
Državni izpitni center

M 0 9 2 7 0 1 1 3

JESENSKI IZPITNI ROK

EKONOMIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 27. avgust 2009

SPLOŠNA MATURA

Moderirana različica

IZPITNA POLA 1**PRAVILNI ODGOVORI
IZBIRNIH NALOG**

Številka naloge	Pravilni odgovor
1	C
2	B
3	D
4	E
5	C
6	E
7	C
8	D
9	D
10	B
11	E
12	B
13	D
14	C
15	D

Številka naloge	Pravilni odgovor
16	C
17	C
18	B
19	A
20	C
21	C
22	B
23	B
24	A
25	D
26	D
27	D
28	D
29	A
30	D

IZPITNA POLA 2

Del A: KRAJŠE BESEDILNE NALOGE

A01

EKONOMSKI PROBLEM IN PREMICA CENE

Rešitev:

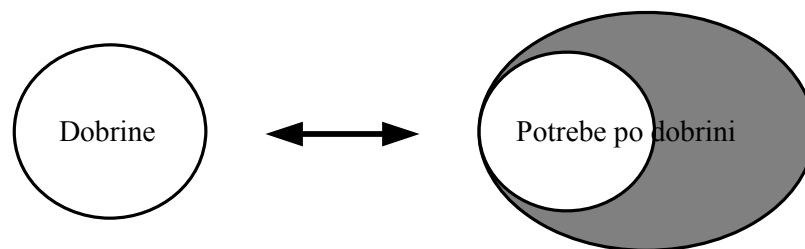
Literatura: M. Glas. Ekonomija 1. Str. 12–14, 18–20, 62–67.

- a) Pojasnite in s sliko prikažite pojem relativne redkosti dobrin.

Če je dobrin manj kakor znašajo potrebe ljudi po njej, gre za relativno redkost dobrine.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Slika:

*Za pravilno sliko 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- b) Navedite tri temeljna ekonomska vprašanja, na katera morajo odgovoriti vsa gospodarstva:
- kaj (in koliko) proizvajati,
  - kako proizvajati,
  - za koga proizvajati.

Za vsa tri pravilno navedena ekonomska vprašanja 1 točka.

- c) Navedite dve skupini omejitev, s katerimi se pri nakupu srečujejo potrošniki. Pri vsaki izmed njiju navedite tudi primer.

Dve skupini omejitev:

- objektivne: dohodek, cene;
- subjektivne: potrebe, želje.

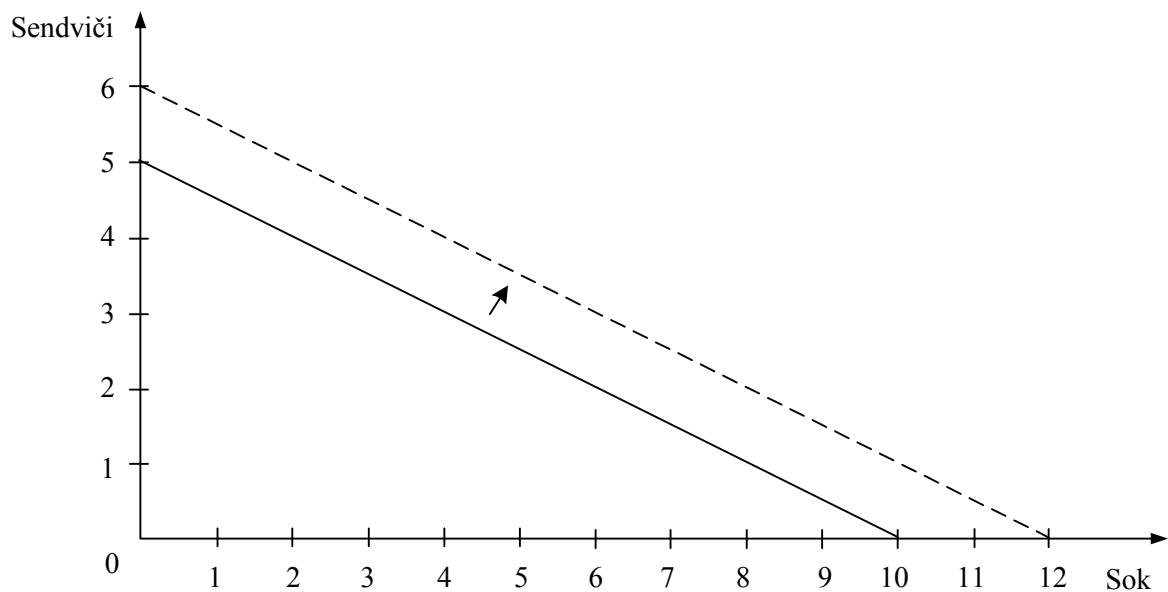
Za pravilno navedeni omejitvi 1 točka, za pravilno naveden primer pri vsaki omejitvi 1 točka.

(Skupaj največ 2 točki)

- d) Tine ima vsak dan 10 evrov žepnine, kupuje pa sendviče in sok. Sendvič stane 2 evra, sok pa 1 evro. V spodnjo lestvico vpišite Tineteve možne kombinacije vsakodnevnega nakupa in jih prikažite v sliki.

Sendviči	Sokovi
5	0
4	2
3	4
2	6
1	8
0	10

Za pravilno dopolnjeno lestvico 1 točka.

Za pravilno sliko 1 točka.

- Alternativni strošek nakupa sendviča znaša (dopolnite) **2 soka**.

1 točka

- Če Tine kupi 2 sendviča in 2 sokova, pomeni, da **privarčuje del žepnine** (ali: **dela žepnine ne porabi**).

*Za smiseln odgovor 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

- e) Tine je od tete dobil še dodatna 2 evra žepnine. V zgornjo sliko vrišite spremembo, ki bi jo povzročila zvišana žepnina.

Za pravilno vrisan premik premice v desno 1 točka.

A02

TRG

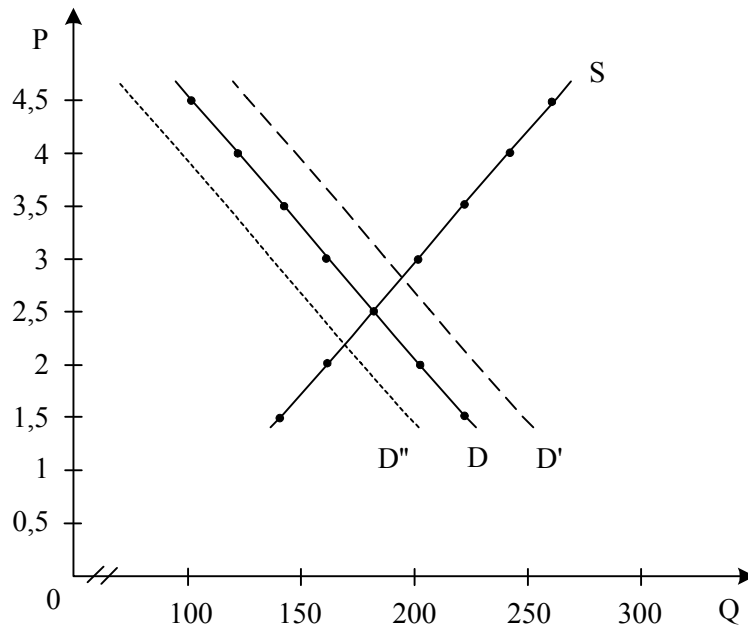
Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2: temelji mikroekonomije. Str. 30–92.

- a) Preglednica prikazuje podatke o ponudbi in povpraševanju na trgu masla v Medvedjem Logu.

CENA v evrih za kg	POVPRAŠEVANJE v kg	PONUDBA v kg
1,5	220	140
2,0	200	160
2,5	180	180
3,0	160	200
3,5	140	220
4,0	120	240
4,5	100	260

- Narišite krivulji ponudbe in povpraševanja v spodnji diagram ter ga ustrezno označite.

Za pravilno vrisani krivulji z vsemi oznakami 2 točki. Če manjka kakšna od oznak, 1 točka.

- Navedite ceno masla, pri kateri se obseg ponudbe in obseg povpraševanja v Medvedjem Logu izenačita, in napišite, kako to ceno imenujemo.

Obseg ponudbe in povpraševanja se izenačita pri ceni **2,5 evra**. To ceno imenujemo **ravnovesna cena**.

Za oba pravilna odgovora 1 točka.

- Z učinkom realnega dohodka in z učinkom substitucije pojasnite, zakaj je krivulja povpraševanja po maslu padajoča.

Učinek realnega dohodka:

Znižanje cene masla bo ob nespremenjenem denarnem dohodku potrošnikov povečalo kupno moč potrošnikov, saj bodo z istim denarnim dohodkom lahko kupili več masla. To pomeni, da se jim je zvečal realni dohodek in so potrošniki so pripravljene kupiti več masla.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Učinek substitucije:

Če se cena masla zniža ob nespremenjenih okoliščinah, ki vključujejo nespremenjeno ceno vseh drugih dobrin, je maslo postalo relativno cenejše nasproti drugim dobrinam (denimo margarini, drugim namazom za kruh). Potrošniki bodo zato povečali nakup masla in z njim nadomestili del porabe nadomestkov.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- Multinacionalka Elektronček je v Medvedjem Logu odprla svojo podružnico, zaposlila 150 delavcev in tako močno znižala stopnjo brezposelnosti. Če menite, da bo to vplivalo na trg masla, vrišite spremembo s črtkano črto v gornjo skico.

Za pravilno vrisan premik krivulje povpraševanja v desno navzgor 1 točka.

- Lokalno glasilo v Medvedjem Logu je objavilo odmeven članek o škodljivosti uporabe masla v prehrani. Če menite, da bo članek vplival na trg masla, vrišite spremembo s pikčasto črto v gornjo skico.

Za pravilno vrisan premik krivulje povpraševanja v levo navzdol 1 točka.

- b) Pojasnite pojem cenovne elastičnosti povpraševanja.
S cenovno elastičnostjo povpraševanja merimo odziv kupcev na spremembo cene (pri nespremenjenih drugih okoliščinah).

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- c) Navedite vsaj tri dejavnike, ki vplivajo na cenovno elastičnost povpraševanja po dobrini A, in enega od njih podrobno pojasnite.

Dejavniki cenovne elastičnosti povpraševanja:

- **Intenzivnost potreb po dobrini:** povpraševanje po nujni dobrini (ki nima nadomestka) bo neelastično, saj morajo potrošniki dobiti določeno količino dobrine ne glede na ceno (nujna zdravila, sol). Če dobrina ni nujno potrebna in lahko njen nakup odložimo na prihodnost, bo povpraševanje po njej znatno bolj elastično (pohištvo).
- **Nadomestljivost** oziroma enostavnost substitucije z drugo dobrino: če obstaja za dobrino dobro nadomestilo, bomo ob povišanju cene to dobrino nehali kupovati in bomo prešli na nakup nadomestkov – elastično povpraševanje. Če dobrina nima nadomestkov, je izbira omejena in povpraševanje manj elastično.
- **Delež dohodka, namenjenega dobrini:** elastičnost je večja pri dobrinah, ki zajemajo večji delež dohodka gospodinjstva, saj bi nakup ob večji podražitvi zelo obremenil proračun gospodinjstva. Pri dobrinah, ki pomenijo le majhen delež (sol, vžigalice), je elastičnost nizka, saj tudi višja cena ne pomeni občutno večjega izdatka.
- **Čas, ki ga imajo potrošniki na razpolago, da se prilagodijo:** če imajo potrošniki več časa, se dobro prilagodijo, razvijejo nadomestke in povpraševanje je bolj elastično.

*Za navedbo vsaj treh dejavnikov 1 točka. Za smiselno pojasnilo kateregakoli od dejavnikov 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

A03**RAZDELITEV****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 102–120.

- a) Pojasnite, kateri sta dve temeljni funkciji razdelitve v neki družbi z vidika posameznika ali družbene skupine, ki pridobi v razdelitvi svoj delež.

Delež posameznika ali družbene skupine ima dve temeljni funkciji:

- Reproduktivno funkcijo: zagotavlja posamezniku ali družbeni skupini obstoj oziroma življenjsko raven, primerno dani razvitosti družbe.
- Stimulativno funkcijo: s povezavo med dejavnostjo (prispevkom) posameznika in njegovim deležem spodbuja posameznike in skupine k intenzivnemu in učinkovitemu sodelovanju v proizvodnji.

Zgolj za naštetih dve funkciji 1 točka; za vsako funkcijo 1 točka, če je naštetih in smiselno opredeljena.

(Skupaj največ 2 točki)

- b) V državi Karniji je v proizvodnjo vseh dobrin in storitev, ki se prodajajo na trgu, vloženih 20.000 denarnih enot kapitala. V proizvodnem procesu so ustvarili toliko dobrin in storitev, da jim jih je uspelo prodati za 50.000 denarnih enot. Za nadomestilo porabljenih sredstev so morali nameniti 25.000 denarnih enot, preostali del prihodka od prodaje pa predstavlja dohodke za vse, ki so sodelovali pri gospodarjenju v Karniji. 60 % tega zneska so dobili delavci kot mezdo, ostalo so bili dobički podjetij.

- Znesek skupno izplačanih mezd je znašal **15.000** denarnih enot, znesek dobičkov podjetij pa **10.000** denarnih enot.

Za oba pravilna izračuna 1 točka.

- Profitna mera v gospodarstvu znaša **50** %.

Za pravičen izračun 1 točka.

- Davčni sistem v državi določa, da je stopnja davka na dobiček 25 %, kar morajo podjetja plačati državi. Preostali dobiček so podjetja razdelila tako, da so 3000 denarnih enot izplačala kot dividende lastnikom, preostalo so namenila za naložbe v nove stroje in opremo. Znesek davkov, plačanih državi, je **2.500** denarnih enot, znesek sredstev za naložbe pa **4.500** denarnih enot.

Za oba pravilna izračuna 1 točka.

- Delavci so vse mezde porabili za potrošne dobrine, prav tako lastniki ves znesek dividend. Skupno je povpraševanje po potrošnih dobrinah teh dveh skupin znašalo **18.000** denarnih enot. Naložbe so povečale razpoložljivi kapital v naslednjem letu, ki bo tako znašal **24.500** denarnih enot.

Za oba pravilna izračuna 1 točka.

Napotek: če se je kandidat zmotil pri eni številki od vseh treh parov, prav tako dobi 3 točke.

(Skupaj največ 4 točke)

- c) Pojasnite, kdaj lahko podjetje v neki panogi doseže tehnološki (inovacijski) ekstradobiček. Predstavite v spodnji sliki s šrafiranim pravokotnikom takšen ekstradobiček.

Povprečno podjetje	Običajni proizvodni stroški	Dobiček
--------------------	-----------------------------	---------

Podjetje z ekstradobičkom	Nižji proizvodni stroški	Ekstradobiček	Dobiček
---------------------------	--------------------------	---------------	---------

Podjetje lahko doseže tehnološki (inovacijski) ekstradobiček, če z uvedbo tehničnega napredka, novih in učinkovitejših proizvodnih metod zniža stroške pod povprečje v panogi in razliko pridobi kot tehnološki ekstradobiček.

*1 točka za ustrezno razlago, 1 točka za sliko (pomemben je pravilno vrisan šrafirani pravokotnik za ekstradobiček).
(Skupaj največ 2 točki)*

- d) Pojasnite vsaj en način, kako lahko podjetje v proizvodnji kopalk doseže konjunktorni ekstradobiček.

Podjetje v proizvodnji kopalk lahko:

- z uvedbo privlačnega novega kroja (dizajna) pritegne veliko novih kupcev;
- izkoristi izredno ugodno vreme med poletno sezono in s povečano proizvodnjo doseže večjo prodajo;
- z uspešno oglaševalsko akcijo pritegne veliko kupcev.

Katerakoli od navedb ali podobna smiselna navedba 1 točka.

- e) Podjetnik, ki potrebuje za proizvodnjo 15.000 denarnih enot kapitala, si je moral pri banki izposoditi ves kapital, obrestna mera je znašala 8 %. Proizvedel je 40 enot proizvodov, ki jih je prodal po ceni 300 denarnih enot za proizvod, skupaj je imel z njimi 10.000 denarnih enot stroškov. Dobiček je znašal skupaj **2.000** denarnih enot, od tega je banki plačal **1.200** denarnih enot obresti, ostalo mu je **800** denarnih enot podjetniškega dobička.

Za vsaj dva pravilna izračuna 1 točka.

A04**DELNIŠKA DRUŽBA IN KORPORACIJA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 165–172, 191–193.

- a) Navedite in kratko pojasnite tri pomembne prednosti delniških družb nasproti prejšnjim individualnim podjetjem posameznega lastnika.

Prednosti delniških družb nasproti individualnim podjetjem so:

- Kot svojevrsten »socialni organizem« omogočijo razpršitev lastninskih pravic in tako demokratizacijo kapitalizma: široke družbene plasti postanejo (manjšinski) delničarji.
- Poveča dejavno moč kapitala, saj se lahko tudi manjši prihranki vlagajo kot kapital.
- Večja je mobilnost kapitala: na borzi se lahko kapital učinkovito seli iz enih v druge delnice, iz ene v drugo delniško družbo.
- Omogoča učinkovito vlaganje tudi ljudem, ki se na to ne spoznajo veliko, saj vlagajo prek vzajemnih in drugih skladov, ki jih vodijo strokovnjaki investicijskih družb.
- Omogoči ločitev lastninske in menedžerske funkcije; slednjo prevzamejo strokovno visoko usposobljeni posamezniki.
- Laže zberejo začetni kapital, saj združijo denarna sredstva veliko vlagateljev.
- Laže uvajajo tehnološko napredne oblike proizvodnje, saj vselej laže pridobijo zanje potrebni kapital (dokapitalizacija lastnikov, nove delnice ali obveznice, posojila).

*Za vsako navedeno in pojasnjeno prednost 1 točka.
Če so prednosti le naštet, za vsaj dve prednosti 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

- b) V naslednji tabeli s križcem v ustreznem stolpcu označite, kdo v delniški družbi praviloma sprejme določeno poslovno odločitev (kot primer je v prvi vrstici križec že vrisan):

Poslovna odločitev	Skupščina delničarjev	Nadzorni odbor	Menedžerji
Odločitev o prodajnih cenah proizvodov			X
Odločitev o delitvi dobička	X		
Odločitev o tem, kje nabaviti surovine			X
Odločitev o strategiji družbe za 3–5 let		X	
Odločitev o združitvi z drugim podjetjem	X		

Za vsaj tri pravilno označene križce 1 točka.

- c) Opredelite pojem kontrolni paket delnic:

Kontrolni paket je tisti delež delnic neke delniške družbe, ki omogoči lastniku največji vpliv na poslovne odločitve v tej družbi.

Alternativa ali dodatno pojasnilo: takšen paket običajno pomeni 15–40 % vseh delnic, odvisno od števila delničarjev in razdelitve delnic mednje.

Za smiselno opredelitev 1 točka.

- d) Delniška družba Motorček, d. d., se odloča, ali bi kapital, s katerim bi podvojila vrednost svojih sredstev, zbrala z izdajo novih delnic ali obveznic. Vpišite spodaj v preglednico vsaj po eno prednost ene in druge oblike pridobivanja kapitala.

Oblika	Prednost te oblike financiranja povečanja kapitala Motorčka, d. d.
Izdaja novih delnic	<ul style="list-style-type: none"> – omogoči vstop novim delničarjem – pridobi kapital, ki ga ni treba vračati (kot posojilo), ni treba izplačati glavnice
Izdaja obveznic	<ul style="list-style-type: none"> – lahko izbere obliko obveznic (z vidika plačila obresti oziroma glavnice), ki ji najbolj ustreza glede na donos – ima neko neodvisnost od bank – lastniški delež sedanjih delničarjev se ne zmanjša, niti ne njihove upravljaljske pravice

Po 1 točko za smiselno opredeljeno vsaj eno prednost pri delnicah in 1 točko za smiselno opredeljeno vsaj eno prednost obveznic. Za dve ali več prednosti pri le eni obliki še vedno samo 1 točka. (Skupaj največ 2 točki)

- e) Korporacija Gigant, d. d., ima 25 podjetij v 18 državah po svetu, na leto prodaja za 8 milijard evrov proizvodov in storitev, proizvaja pa opremo za termoelektrarne (40 % prodaje), medicinske aparate (15 % prodaje), mobilne telefone (30 % prodaje) in računalnike (15 % prodaje).
- Naštejte vsaj tri značilnosti sodobnih podjetij, ki jih imenujemo korporacija.

Značilnosti korporacij so:

- delniška lastnina (to Gigant, d. d., je, oznaka d. d.);
- velikanska koncentracija in centralizacija kapitala in proizvodnje;
- diverzificirana proizvodna sestava;
- hiter tehnološki napredek;
- dolgoročno tržno ravnanje in strateško razvojno načrtovanje;
- samofinanciranje;
- vodilna vloga menedžmenta.

Za vsaj tri smiselno navedene značilnosti 1 točka.

- Korporacija Gigant, d. d., se pogaja s finsko korporacijo Nokia, d. d., znano predvsem po mobilnih telefonih in drugi telekomunikacijski opremi, o združitvi proizvodnje mobilnih telefonov. Pojasnite vsaj dve prednosti, ki bi ju lahko imela ta združitev za podjetje Gigant, d. d.

Možne prednosti združitve:

- postali bi ključni svetovni proizvajalec mobilnih telefonov (kjer je Nokia največja),
- pridobili bi prodajno mrežo Nokie za svoje izdelke,
- združili bi razvojno-raziskovalno dejavnost,
- bistveno bi povečali možnosti vlaganja kapitala v katerokoli svojo dejavnost,
- razširili bi prodajo na bistveno več držav (Nokia prodaja svoje izdelke v več državah).

Za vsaj dve od navedenih ali drugih smiselnih prednosti 1 točka.

- Korporacija Gigant, d. d., razmišlja, da bi proizvodnjo opreme za termoelektrarne prenesla v svoje podjetje na Kitajskem. Pojasnite vsaj dve prednosti, ki bi ju lahko prinesel ta prenos proizvodnje na Kitajsko, za državo Kitajsko kot uvoznico kapitala.

Možne prednosti za Kitajsko kot uvoznico kapitala:

- dostop do sodobne tehnologije opreme za termoelektrarne;
- delovna mesta za strokovno delovno silo;
- možnost povečanja izvoza sodobnih proizvodov na svetovni trg;
- sodobnejša, varnejša in varčnejša oprema od njihove;
- več davkov, plačanih v kitajski proračun.

Za vsaj dve navedeni ali drugi smiselni prednosti (poudarek: za Kitajsko kot državo) 1 točka.

A05

MONOPOLIZACIJA GOSPODARSTVA

Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2: temelji mikroekonomije. Ljubljana: ZRSŠ, 2006. Str. 19–27.
M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 175–178.

- a) Pojasnite, zakaj se ekonomisti zavzemajo za čim bolj prosto, živahno konkurenco v posamezni panogi oziroma dejavnosti.

Ekonomisti se zavzemajo za čim bolj prosto konkurenco, ker so tedaj cene objektivni rezultat skupnega delovanja številnih kupcev in prodajalcev, so edini regulator proizvodnje in potrošnje, kar daje najboljše ekonomske rezultate z vidika izkoristka proizvodnih dejavnikov in blaginje potrošnikov, saj konkurenca sili proizvajalce:

- da nenehno spremljajo tehnološki napredek, spremembe okusov in navad potrošnikov;
- da proizvajajo z najnižjimi stroški.

Za smiselno razlago 1 točka.

- b) Pojasnite naslednje pojme, ki jih srečamo pri analizi konkurence oziroma pojavov omejevanja konkurence:

- oligopol;

Oligopol je tržna situacija z manjšim številom precej močnih ponudnikov (npr. 5–8 podjetij), sorazmerno standardnimi proizvodi, večjim številom dobro informiranih kupcev in omejenimi možnostmi vstopa novih ponudnikov.

Za smiselno opredelitev (poudarek na številu ponudnikov) 1 točka.

- podjetje Microsoft, ki proizvaja programsko opremo za osebne računalnike, pogosto imenujemo dominantno podjetje; pojasnite, kaj to pomeni;

To pomeni, da ima pri programski opremi za osebne računalnike zelo velik tržni delež (običajno merilo je 40–60 %, Microsoft ima več kakor 80 %), zato pretežno določa tržno dogajanje (to pomeni cene, standarde programske opreme itd.).

Za smiselno opredelitev (poudarek na visokem tržnem deležu) 1 točka.

- kartelni dogovor;

Kartelni dogovori so dogovori podjetij – članov kartela o skupni prodaji blaga, o cenah, tržnih deležih podjetij, o plačilnih pogojih, ukrepih proti kršiteljem dogovora, lahko tudi o delitvi skupaj pridobljenega dobička.

Za smiselno opredelitev (poudarek na cenah in delitvi trga) 1 točka.

- monopol.

(Čisti) monopol pomeni tržno situacijo z enim samim prodajalcem, katerega proizvod nima pravih nadomestitev, vstop novih konkurentov pa je težaven.

Za smiselno opredelitev (poudarek na enem prodajalcu) 1 točka.

- c) Pojasnite, ali je z vidika spodbujanja tehnološkega napredka monopolizacija zavora ali spodbuda za napredek. Odgovor utemeljite s pogledi različnih ekonomistov, ki zagovarjajo en in drug pogled.

Različni ekonomisti poudarjajo različne poglede:

- Po nekaterih monopolizacija zavira tehnološki napredek, saj monopolnim podjetjem to ni nujno za uspeh na trgu, zavirajo uporabo tehničnih izumov, ker bi zamenjali njihove donosne proizvode, ukvarjajo se s »psevdo« (navideznim) tehničnim napredkom, s spremembami v nebitvenih vidikih proizvodov, v obliki, embalaži, s čimer ohranjajo tržni položaj, to pa ne prispeva k blaginji kupcev (Mandel, Pigou, Lange).
- Drugi menijo, da obstaja mednarodna konkurenca, da zaradi ugleda, prestiža in ker imajo sredstva zaradi monopolnih ekstradobičkov, kljub temu razvijajo nove tehnologije (Schumpeter).

*Za kratko pojasnilo enih in drugih pogledov po 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- d) Država (njen Urad za varstvo konkurence) je presodila, da bi združitev podjetij Alfa in Beta iz iste panoge lahko omejila konkurenco v panogi. Naštejte vsaj dva ukrepa, ki ju lahko v takem primeru sprejme, da se ta omejitev ne bi uresničila.

Država (Urad za varstvo konkurence) lahko:

- prepove združitev;
- če sta se že združili, zahteva razdružitev v dve ali več podjetij;
- zahteva, da del svojih zmogljivosti dezinvestirata – prodata konkurentom;
- zahteva, da konkurentom prodata licenco za nove tehnologije.

Za vsaj en smiselni ukrep 1 točka.

- e) Ko je Pivovarna Laško prevzela Pivovarno Union, sta skupaj dosegli 92 % prodaje piva v Sloveniji. Pojasnite, kdo je sploh še konkurent združenemu podjetju.

Neposredni konkurenti so:

- tuje pivovarne, ki se pojavljajo na slovenskem trgu (Heineken itd.);
- majhne lokalne pivovarne, ki so nastale po Sloveniji (Adam Ravbar itd.).

Posredni konkurenti so proizvajalci preostalih pijač, ki so nadomestek pivu.

Za vsaj eno smiselno navedbo konkurentov 1 točka.

- f) Bistvo podjetništva je nastajanje novih podjetij. Pojasnite, kako ta proces vpliva na konkurenco.

Nova, učinkovita podjetja pomenijo večjo stvarno in potencialno konkurenco, ki sili obstoječa podjetja k učinkovitemu poslovanju, vpliva na stabilnejše cene in sili velika podjetja (ki bi imela sicer prevladujoč položaj) k tržnim in proizvodnim spremembam.

Za smiselno razlago 1 točka.

A06

FISKALNA POLITIKA

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4: razvojne poti slovenskega gospodarstva. Ljubljana: ZRSS, 2004. Str. 51–61.

- a) Pojasnite, kaj je fiskalna politika.

Fiskalno politiko opredelimo kot sistem ukrepov, s katerimi država vpliva na javnofinančne prihodke in odhodke.

Za pravilno opredelitev 1 točka.

- b) Slovenija spremlja vse javnofinančne tokove v globalni bilanci javnega financiranja. Navedite štiri javnofinančne blagajne, katerih konsolidirani izkaz javnofinančnih tokov je globalna bilanca javnega financiranja.

Javnofinančne blagajne so:

- državni proračun,
- občinski proračuni,
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje,
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Za vsaj tri naštete blagajne 1 točka.

- c) Davčni in nedavčni prihodki so tekoči prihodki. Tekoči prihodki so v Sloveniji najzanesljivejši vir financiranja javne porabe, njihov delež v javnofinančnih prihodkih presega (podčrtajte pravilni odgovor):

40 %   60 %   90 %

Za podčrtan pravilni odgovor 1 točka.

- d) V preglednici so zapisani javnofinančni odhodki. Označite (s križcem), katere izmed njih uvrščamo med investicijske odhodke.

	Investicijski odhodki
Nakup zemljišč in prevoznih sredstev	X
Plačila obresti za blago in storitve	
Nakup intervencijskih zalog	X
Plače in drugi izdatki zaposlenim	
Nakup osnovnih sredstev	X
Nakup blagovnih rezerv	X
Izdatki za blago in storitve	

*Za dva pravilno označena odhodka 1 točka, za tri ali štiri označene prihodke 2 točki.
(Skupaj 2 točki)*

- e) Pojasnite, kaj označujemo z izrazom transfer, in navedite vsaj dve obliki socialnih transferjev.

Transfer je prejemek, ki od prejemnika transferja ne zahteva protivrednosti (storitev ali blago).

Za pravilno pojasnilo 1 točka.

Socialni transferji so: štipendije, pokojnine, boleznine, nadomestila za nezaposlenost idr.

*Za navedbo vsaj dveh socialnih transferjev 1 točka.
(Skupaj 2 točki)*

- f) Če so javnofinančni odhodki večji od javnofinančnih prihodkov, govorimo o proračunskem primanjkljaju. Navedite vsaj en načina financiranja proračunskega primanjkljaja.

Proračunski primanjkljaj se financira s/z:

- povečanjem davkov,
- zadolževanjem v tujini,
- odprodajo državnega premoženja.

Za navedbo vsaj enega načina financiranja 1 točka.

- g) Pojasnite prerazdelitveno funkcijo fiskalne politike in pojasnite, kako se v slovenski dohodninski lestvici kaže ta funkcija.

S prerazdelitveno funkcijo država s pomočjo davkov in transferjev zmanjšuje neenakost prebivalstva.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Prerazdelitvena funkcija fiskalne politike se kaže s progressivno obdavčitvijo dohodkov (ali: davčna stopnja je najnižja v prvem razredu dohodninske lestvice, v vsakem naslednjem razredu je nekoliko višja).

*Za pravilno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj 2 točki)*

Del B: ESEJISTIČNE NALOGE

Navodilo: Esejistične naloge so razdeljene v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljene tri. Izbrati je potrebno po eno nalogo iz vsakega sklopa. Smisel esejistične naloge je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuje z največ 15 točkami (skupaj je torej možnih največ 30 točk).

PRVI SKLOP NALOG

B01

GOSPODARSKA DEJAVNOST

Gospodarska dejavnost pomeni pridobivanje dobrin zaradi zadovoljevanja potreb ljudi.

Ekonomski osebki, ki vplivajo na delovanje gospodarstva, so gospodinjstva, podjetja in država. Pojasnite, zakaj poteka gospodarska dejavnost v nenehnem, ponavljajočem se toku. Potek tokov med gospodinjstvi in podjetji grafično predstavite na modelu gospodarskega krožnega toka. (4 točke) Opredelite dogajanje na obeh v modelu predstavljenih trgih. (2 točki) Navedite in opišite dohodke, ki jih gospodinjstva lahko dobijo s sodelovanjem v proizvodnji. (3 točke) Navedite tokove, ki bi potekali med gospodinjstvi in državo, če bi v krožni tok dodali državo, in za vsakega navedite primer iz slovenskega gospodarstva. (3 točke)

Tokove med ekonomskimi osebki v sodobnih gospodarstvih usklajuje tržni mehanizem. Navedite, od kdaj imamo v Sloveniji tržno gospodarstvo ter navedite po eno prednost in slabost tržnega mehanizma s stališča Slovenije. (3 točke)

(15 točk)

B02**PROIZVODNJA IN PROIZVODNI DEJAVNIKI**

Proizvodnja je temeljna gospodarska dejavnost, ki omogoča ustvarjanje takšnih dobrin, ki lahko zadovoljujejo naše potrebe.

Opreделите proizvodne dejavnike, potrebne za proizvodnjo, po tradicionalni (Sayevi) razčlenitvi, za vsakega navedite primer iz proizvodnje avtomobilov in dohodke, ki jih proizvodni dejavniki prinašajo lastnikom. (6 točk)

V proizvodnem procesu prehaja kapital skozi različne oblike. Opišite spreminjanje kapitala in imenujte oblike, v katerih se pojavlja kapital v podjetju. (2 točki) Opišite in prikažite s sliko večanje oziroma akumulacijo kapitala. (4 točke) Pojasnite, kako večanje kapitala pospešuje gospodarski razvoj, opredelite tehnično opremljenost dela in pojasnite, kako se z razvojem spreminja. (3 točke)

(15 točk)

B03**RAZVOJ INSTITUCIJE PODJETJA V EKONOMSKI ZGODOVINI**

V zgodnjem kapitalizmu se je kot organizacijska oblika ekonomske dejavnosti oblikovalo podjetje, ki je šlo skozi več razvojnih stopenj do današnjih globalno delujočih multinacionalnih družb. Te razvojne stopnje podjetja kot ekonomske institucije so reševale ključna vprašanja lastnine in zbiranja kapitala, upravljanja podjetij in učinkovitega menedžmenta podjetij, ki je omogočil uveljavljanje strokovnjakov.

Pojasnite, kaj razumemo s pojmom podjetja (2 točki) in kakšna podjetja lahko razlikujemo z vidika lastnine (2 točki). Pojasnite, kaj je temeljni cilj poslovanja podjetij (1 točka), in opišite merilo uspešnosti poslovanja, s katerim merimo doseganje tega cilja (2 točki).

Pojasnite, zakaj se je z drugo industrijsko revolucijo, ki je ustvarila možnosti za rast podjetij in prednosti množične proizvodnje, uveljavila kot najprogresivnejša oblika podjetja delniška družba. (3 točke) Pojasnite prednosti, ki jih ima delniška družba z vidika večjega vlagatelja. (2 točki) Pojasnite, katere prednosti z vidika poslovanja je prinesel podjetjem razvoj v multinacionalne družbe. (3 točke)

(15 točk)

B01**GOSPODARSKA DEJAVNOST****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2. Ljubljana: ZRSŠ. Str. 7–12.

M. Glas. Ekonomija 1. Ljubljana: ZRSŠ. Str. 49–57.

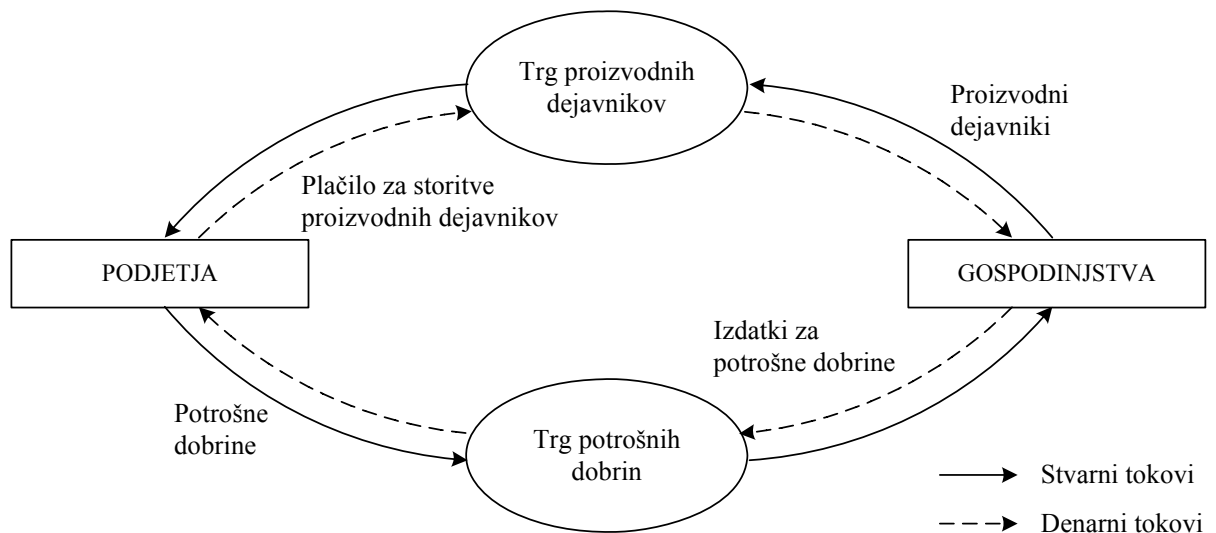
M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 102–117.

Splošna ocenjevalna shema

Krožni tok	4 točke
Trga	2 točki
Dohodki gospodinjstev	3 točke
Tokovi med gospodinjstvi in državo	3 točke
Tržno gospodarstvo in Slovenija	3 točke

Krožni tok

Gospodarska dejavnost poteka v nenehnem krožnem toku zaradi obnavljanja potreb ljudi..... 1 točka

*Popolnoma pravilna slika 3 točke. Slika z 1 ali 2 pomanjkljivostma (npr. manjka legenda ali katera od oznak) 2 točki, slika s 3 pomanjkljivostmi 1 točka.
(Skupaj 4 točke)*

Trga

Na trgu proizvodnih dejavnikov podjetja nabavljajo potrebne proizvodne dejavnike (delo, zemlja, kapital), katerih lastniki so gospodinjstva. Gospodinjstva zato dobivajo denarne dohodke.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Gospodinjstva porabljajo dohodke za nakup dobrin in storitev, s katerimi zadovoljujejo svoje potrebe. Nakupe opravijo na trgu potrošnih dobrin (trgovine, nakupovalni centri, tržnice itd.). Podjetja na teh trgih prodajajo proizvedene dobrine in storitve.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj 2 točki)*

Dohodki gospodinjstev

Mezda je plačilo za storitve, ki jih opravi posameznik v nekem proizvodnem procesu, v katerem nastopa kot delavec.

Dobiček je dohodek, ki ga prejme lastnik kapitala (podjetnik) za vloženi kapital, svojo organizacijsko in upravljaljsko funkcijo v podjetju in za tveganje, ki ga prevzame v gospodarski dejavnosti.

Renta je dohodek lastnikov proizvodnih dejavnikov, ki so omejeni in se ne morejo širiti (kmetijska in mestna zemljišča, gozdovi, rudniki itd.).

Obresti so cena, ki jo podjetnik plača za začasno uporabo prihrankov drugih ekonomskih osebkov.

*Za navedbo in smiselno pojasnilo dohodka 1 točka, skupaj največ 3 točke. Če kandidat dohodke le navaja, dobi za 3 navedene 1 točko.
(Skupaj največ 3 točke)*

Tokovi med gospodinjstvi in državo

- gospodinjstva plačujejo državi davke – primer: dohodnina,
- država daje gospodinjstvom socialne transferje – primer: nadomestilo za brezposelnost,
- država zagotavlja gospodinjstvom dobrine in storitve – primer: šole.

*Za vsak naveden tok s primerom 1 točka. Če kandidat ne navaja primerov, dobi za dva navedena tokova 1 točko.
(Skupaj največ 3 točke)*

Tržno gospodarstvo in Slovenija

Slovenija ima tržno gospodarstvo od osamosvojitve..... 1 točka
(ali: s spremembo zakonodaje, ali: 1991)

Prednosti:

- profitni motiv spodbuja podjetja k boljšemu poslovanju;
- nastajajo nova podjetja, v katerih lahko posamezniki razvijejo svoje podjetniške ideje;
- večja konkurenca spodbuja k boljšemu delu;
- večji dotok tujih naložb;
- itd.

Za katerokoli smiselno prednost 1 točka.

Slabosti:

- naložbene odločitve podjetnikov niso vedno optimalne;
- povečujejo se socialne razlike;
- povečala se je brezposelnost;
- večja konkurenca je povzročila propad nekaterih domačih podjetij;
- sektorji z omejeno konkurenco (kvazimonopolom), npr. telefonija, elektrogospodarstvo, železnica;
- itd.

*Za katerokoli smiselno slabost 1 točka.
(Skupaj 3 točke)*

B02**PROIZVODNJA IN PROIZVODNI DEJAVNIKI****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 1. Ljubljana: ZRSS. Str. 34–45.

M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 35–48.

Splošna ocenjevalna shema

Proizvodni dejavniki.....	6 točk
Oblike kapitala	2 točki
Akumulacija kapitala	4 točke
Kapital in gospodarski razvoj	3 točke

Proizvodni dejavniki

Proizvodni dejavnik	Opredelitev	Primer	Dohodek
Narava (zemlja)	je proizvodni dejavnik, ki daje poglavitne sestavine katerekoli proizvodnje. K naravi štejemo: <ul style="list-style-type: none"> • zemljo, ki jo uporabljamo v kmetijstvu, gozdarstvu, prostor za tovarne itd. • surovine, ki so materialni temelj proizvodnje • naravne energije 	prostor, na katerem stoji tovarna	renta
Delo	je zavestna, premišljena uporaba človekovih umskih in fizičnih sposobnosti za proizvodnjo.	delavec za tekočim trakom	mezda
Kapital	je zaloga sredstev in opreme, ki se prenaša iz enega v drugo obdobje kot podlaga za proizvodnjo. Ali: vse proizvedeno bogastvo, ki ga ne porabimo v končni potrošnji, ampak ga namenjamo novi proizvodnji, imenujemo kapital.	stroji	dobiček

*Za vsak opredeljen proizvodni dejavnik 1 točka. Za vsak zgolj naveden proizvodni dejavnik, naveden primer, naveden dohodek 0,5 točke. Zaokrožamo navzgor.
(Skupaj največ 6 točk)*

Oblike kapitala

Na začetku poslovanja potrebuje podjetnik kapital v denarni obliki – denarni kapital.

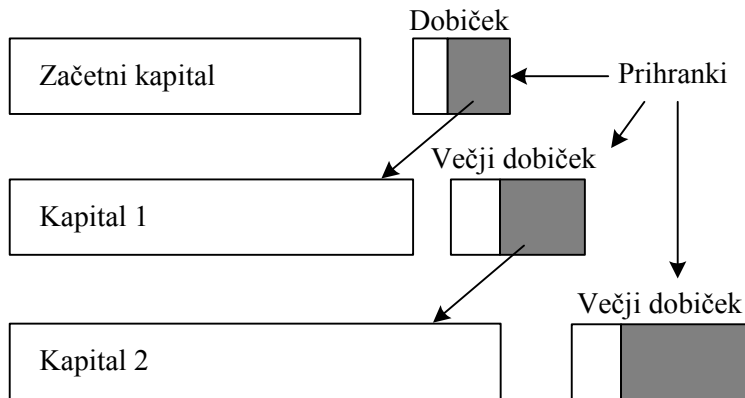
Z denarjem kupi proizvodne dejavnike (stroje, material itd.) – proizvodni kapital. Podjetnik proizvaja proizvode, namenjene trgu – blagovni kapital. Ko proizvode proda na trgu, se blagovni kapital spet spremeni v denarni kapital.

*Za vsako opisano fazo 0,5 točke
(zaokrožamo navzgor). Če kandidat oblike kapitala le navaja, dobi za tri navedene oblike 1 točko.
(Skupaj največ 2 točki)*

Akumulacija kapitala

Ko podjetnik z danim kapitalom proizvaja in proda izdelke, dobi izkupiček, s katerim pokrije vse stroške. Kar mu ostane, imenujemo dobiček. Del dobička uporabi za osebno potrošnjo, del ga privarčuje. Iz prihrankov kot neporabljenega dela dobička podjetnik širi, veča svoj kapital, saj večja proizvodnja v normalnih razmerah zagotavlja večji dobiček.

*Za pojasnilo, da kapital nastaja iz prihrankov, 1 točka. Za obširnejše pojasnilo še 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

*Za pravilno sliko z oznakami 2 točki. Za smiselno pravilno, a pomanjkljivo označeno sliko 1 točka.
(Skupaj 4 točke)*

Kapital in gospodarski razvoj

Večanje kapitala pomeni za podjetja uporabo sodobnejših strojev. S tem se povečuje produktivnost dela, znižujejo se stroški na enoto proizvoda, lahko proizvajamo proizvode, ki jih brez takšnih strojev ne bi mogli.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Tehnična opremljenost dela pove, s kolikšnimi sredstvi v povprečju dela en zaposleni delavec v posamezni panogi.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Tehnična opremljenost dela se z razvojem izboljšuje..... 1 točka
(Skupaj 3 točke)

B03**RAZVOJ INSTITUCIJE PODJETJA V EKONOMSKI ZGODOVINI****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 1: temeljni ekonomski pojmi in procesi. Str. 93–120.
M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 167–172, 191–193.

Splošna ocenjevalna shema

Pojem in vrste podjetja	4 točke
Cilj in merilo uspešnosti poslovanja.....	3 točke
Delniška družba	5 točk
Multinacionalna družba	3 točke

Pojem in vrste podjetja

Pojem podjetja: organizacija, ki organizira proizvodnjo dobrin in storitev.

Vsaka podobna smiselna opredelitev 2 točki.

Z vidika lastnine razlikujemo:

- javna (državna) podjetja;
- zasebna (privatna) podjetja (lahko dodajo: individualna, skupinska, delniška);
- združna (kooperativna) podjetja;
- podjetja v mešani lasti.

*Za vsaj tri oblike 2 točki, za dve obliki 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

Cilj in merilo uspešnosti poslovanja

Cilj poslovanja:

maksimiranje dobička ali največji mogoči dobiček..... 1 točka

Če kandidat pojasni, da številne sodobne teorije to dopolnijo, zlasti za različne tipe podjetij (npr. zadruga), z dodatnimi cilji, npr. zaposlovanjem, maksimiranjem rasti prodaje itd., lahko dobi 1 dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

Merilo uspešnosti:

cilj (dobiček) meri rentabilnost (donosnost), ki jo izraža profitna mera.

Rentabilnost (profitno mero) merimo kot razmerje med ustvarjenim dobičkom (profitom) in vloženim kapitalom (lahko zapišejo kot obrazec):

profitna mera (pf) = profit / kapital = p / K.

*Za navedbo rentabilnosti ali profitne mere 1 točka, za opis profitne mere (z besedilom ali obrazcem) 1 točka, skupaj največ 2 točki.
(Skupaj največ 3 točke)*

Delniška družba:

Kandidat lahko argumentira z opredelitvijo delniške družbe in opisom njenega delovanja ali prednostmi delniške družbe pred individualnim podjetjem:

- prva opredelitev poveže to, da je druga industrijska revolucija zaradi sodobnih strojev in množične proizvodnje zahtevala velik kapital in strokovni menedžment za učinkovito odločanje; to omogoča delniška družba, ki lahko združuje (tudi majhne) kapitale številnih lastnikov in profesionalni menedžment;
- druga opredelitev pojasni to z navajanjem prednosti delniške družbe:
  - vključi številne posameznike kot (so)lastnike z lastninskimi pravicami;
  - omogoči vlaganje tudi manjših kapitalov in njihovo mobilnost z borzo;
  - loči lastninsko in menedžersko funkcijo, slednjo opravlja poklicni sloj;
  - omogoča učinkovitejše zbiranje kapitala in zato uvajanje nove tehnologije oziroma velik obseg proizvodnje.

Glede na celovitost pojasnila do 3 točke.

Prednosti z vidika večjega vlagatelja: poudariti dve prednosti:

- zmanjšanje oziroma razpršitev tveganja z vlaganjem kapitala v več podjetij in z odgovornostjo le v obsegu vloženega kapitala (ne z vsem osebnim premoženjem),
- z vlaganjem v več delniških družb (po logiki kontrolnega paketa) omogoča nadzor nad bistveno večjim celotnim kapitalom.

*Za smiselno opredelitev vsake od prednosti po 1 točka, skupaj največ 2 točki.
(Skupaj največ 5 točk)*

Multinacionalna družba

Prednosti multinacionalnih družb pri poslovanju: kandidat lahko navede več prednosti:

- večjo mobilnost kapitala pri iskanju dobička na svetovnem (globalnem) trgu;
- iskanje kapitala za naložbe na mednarodnem trgu kapitala (nižje obresti);
- velika moč s proizvodnjo po vsem svetu, kjer so pogoji najugodnejši, ob osredotočnosti financ in razvoja v centru;
- prednosti množične proizvodnje za najširši svetovni trg;
- načrtovanje celotnega poslovanja in učinkovito usmerjanje virov;
- lažji dostop do tujih trgov, mimo carinskih in necarinskih ovir (prek podružnic);
- prednosti različnih davčnih sistemov;
- izkoristi vse mogoče prednosti: poceni delovna sila, državna pomoč;
- izogne se pritisku delavcev s selitvijo proizvodnje.

*Za smiselno opredelitev vsake od prednosti po 1 točko, skupaj največ 3 točke.
Če opredeli pet ali več prednosti, lahko pridobi dodatno točko, ki jo je kjerkoli izgubil.
(Skupaj največ 3 točke)*

DRUGI SKLOP NALOG**B04****BRUTO DOMAČI PROIZVOD**

Na velikost bruto domačega proizvoda vpliva več dejavnikov. Pojasnite, kaj je bruto domači proizvod in katera dejavnika, poleg prebivalstva, še vplivata na njegovo velikost. Prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na potencialno velikost bruto domačega proizvoda. Pojasnite dejavnike, ki vplivajo na spreminjanje števila prebivalstva. (4 točke) Pojasnite, v čem se razlikujeta geografsko in nacionalno načelo pri ugotavljanju velikosti slovenskega proizvoda. (3 točke) Navedite in pojasnite metode, s katerimi ugotavljamo velikost BDP, ter navedite približno velikost bruto domačega proizvoda na prebivalca v Sloveniji. (5 točk) Pojasnite, kaj nam prikazuje struktura bruto domačega proizvoda po dejavnostih in katere so značilnosti te strukture BDP v Sloveniji. (3 točke)

(15 točk)

B05**ODPRTOST GOSPODARSTVA, EU IN REGIONALNI RAZVOJ**

Večina držav mora del proizvodov in storitev uvoziti, ker jih sama ne proizvajajo. Po drugi strani pa del svoje proizvodnje izvažajo, ker to omogoča podjetjem, da s proizvodnjo za domači in tuji trg bolje izkoristijo svoje zmogljivosti in pridobijo sredstva za nakup uvoženih dobrin.

Pojasnite, kako merimo odprtost gospodarstva neke države, in komentirajte odprtost slovenskega gospodarstva. (2 točki) Pojasnite, zakaj je pretirana uvozna (izvozna) navezanost na eno državo nezaželena, in komentirajte geografsko sestavo slovenske blagovne menjave s tujino. (3 točke)

Slovenska vpetost v svetovno gospodarstvo se je še povečala z vstopom v Evropsko unijo. Na kratko pojasnite stebre, ki jih določa Maastrichtska pogodba. (2 točki) Navedite in pojasnite vsaj dve prednosti in dve slabi strani vstopa Slovenije v Evropsko unijo. (4 točke)

Skrb za enakomeren, skladen in trajnosten regionalni razvoj vseh držav in regij je eden izmed najpomembnejših ciljev EU. Navedite vsaj eno regijo, ki sodi med najrazvitejše v Sloveniji, in eno najmanj razvito. (1 točka) Za pospeševanje enakomernejšega razvoja regij, za doseganje ekonomske in socialne kohezije znotraj EU so bili ustanovljeni štirje strukturni skladi. Navedite vsaj dva izmed njih in pojasnite področje njunega delovanja. (3 točke)

(15 točk)

B06**PREBIVALSTVO TER ZDRAVSTVENA IN POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI**

Brez dvoma je prebivalstvo najpomembnejši dejavnik velikosti in sestave potencialnega bruto domačega proizvoda. Aktivno prebivalstvo je edino sposobno ustvarjati BDP.

Opreделите vsaj dve skupini prebivalcev, ki ju po statistični definiciji prebivalstva štejemo med prebivalce Slovenije. (2 točki) Spreminjanje števila prebivalcev lahko pojasnimo z demografskimi gibanji. Pojasnite, kaj vpliva na naravno rast prebivalstva, navedite, kakšna je stopnja naravne rasti v Sloveniji v zadnjem obdobju, in jo pojasnite. (3 točke)

Reforma zdravstvenega sistema v Sloveniji se je začela pripravljati leta 2002. Pojasnite temeljne razloge za reformo zdravstvenega sistema v Sloveniji. (2 točki) Navedite in pojasnite glavna vira, iz katerih se pokrivajo v Sloveniji izdatki za zdravstvo. (2 točki)

V letu 2001 je Slovenija izvedla pokojninsko reformo. Pojasnite razloge za pokojninsko reformo. (2 točki) Pojasnite značilnosti dokladnega in naložbenega pokojninskega sistema. (2 točki) S pokojninsko reformo je Slovenija vpeljala dva stebra pokojninskega zavarovanja. Na kratko pojasnite vsaj dve značilnosti vsakega stebra. (2 točki)

(15 točk)

B04**BRUTO DOMAČI PROIZVOD****Rešitev:**

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSS, 2004. Str. 10–15.

Splošna ocenjevalna shema

BDP in njegovi dejavniki	4 točke
Geografsko in nacionalno načelo.....	3 točke
Metode ugotavljanja BDP	5 točk
Sestava BDP	3 točke

BDP in njegovi dejavniki

Bruto domači proizvod (BDP) je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih država proizvede v nekem obdobju (navadno v enem letu). ..... 1 točka

Dejavnika, ki vplivata na velikost BDP:

- naravno bogastvo
- proizvedeno bogastvo

Za oba dejavnika 1 točka

Na spreminjanje števila prebivalstva vplivata:

- naravna rast, ki je razlika med nataliteto – število rojenih na tisoč prebivalcev in mortaliteto – število umrlih na tisoč prebivalcev ..... 1 točka
  - migracije – preseljevanje prebivalstva iz države ali vanjo – emigracije in imigracije ..... 1 točka
- (Skupaj največ 4 točke)*

Geografsko in nacionalno načelo

Geografsko načelo upošteva končne proizvode, ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki na slovenskem ozemlju, ne glede na to, ali so ti v lasti slovenskih državljanov ali tujcev (tako ugotavljamo BDP). ..... 2 točki

Nacionalno načelo upošteva vrednosti vseh proizvodov in storitev, ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki v lasti slovenskih državljanov (tako ugotavljamo BNP). ..... 1 točka

Če kandidat doda še navedeno v oklepaju, dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil. (Skupaj največ 3 točke)

Metode ugotavljanja BDP

Metoda dodane vrednosti, metoda dohodkov, metoda izdatkov ..... 1 točka

- Metoda dodane vrednosti: BDP izračunamo tako, da od prihodka vseh proizvajalcev dobrin in storitev odštejemo stroške, ki so jih imeli z nakupom proizvodnih dejavnikov.
- Metoda dohodkov: seštejemo dohodke od dela in kapitala ter neto posredne davke, ki jih plačujemo državi.
- Metoda izdatkov: seštejemo potrošne izdatke, navedbe, državne izdatke in neto izvoz.

Za opis posamezne metode 1 točka, skupaj največ 3 točke.

BDP na prebivalca v Sloveniji znaša: 11.000 \$ (leto 2002) ..... 1 točka
 (Upošteva se tudi pravilno naveden trenutni podatek.)
 (Skupaj največ 5 točk)

Sestava BDP

Sestavo BDP prikazuje, na kateri stopnji razvoja je gospodarstvo (ali: kolikšen delež BDP ustvari gospodarstvo v industriji, kmetijstvu in storitvah). ..... 1 točka

Slovenija s svojo sestavo kaže, da prehaja med postindustrijske družbe (ali: razvita gospodarstva), delež storitvenih dejavnosti narašča (ustvarja 58,9 % BDP), delež industrije (37,5 %) in kmetijstva (3,6 % BDP) pa upada. ..... 2 točki
 (Skupaj največ 3 točke)

B05

ODPRTOST GOSPODARSTVA, EU IN REGIONALNI RAZVOJ

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4: razvojne poti slovenskega gospodarstva. Ljubljana: ZRSŠ, 2004. Str. 82–90, 103–107, 147–153.

Splošna ocenjevalna shema

Odprtost gospodarstva	2 točki
Blagovna menjava	3 točke
Stebri EU	2 točki
Slovenija in EU	4 točke
Regionalni razvoj	4 točke

Odprtost gospodarstva

Odprtost gospodarstva države merimo z deležem izvoza oziroma uvoza v njenem BDP. Čim večji je ta delež, tem bolj je država odprta.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Slovenija je z 51-odstotnim deležem izvoza v BDP precej odprta država.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka.
 (Skupaj 2 točki)*

Blagovna menjava

Pretirana navezanost pri izvozu ali uvozu samo na eno državo (ali skupino držav) je lahko usodna. Recesija, ki zajame državo, v katero večinoma izvažamo, ima neposreden vpliv na izvoz države in s tem na gospodarsko dejavnost.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Geografska sestava slovenske zunanje trgovine:

- naše najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerice so države EU,
- več kakor 60 % slovenskih zunanjetrgovinskih tokov poteka z EU,
- več kakor 20 % slovenskih zunanjetrgovinskih tokov poteka z Nemčijo,
- odvisnost od EU je po mnenju ekonomistov prevelika,
- slovenske zunanjetrgovinske tokove bi bilo treba bolj razpršiti,
- šibki gospodarski tokovi s hitro rastočimi trgi: Azija (Kitajska), Vzhodna Evropa.

*Za vsako smiselno navedbo 1 točka, skupaj največ 2 točki.
(Skupaj 3 točke)*

Stebri EU

Evropska unija sloni na treh stebrih:

- prvi steber je ekonomski in ga sestavljajo tri skupnosti: Evropska skupnost za premog in jeklo, Evropska gospodarska skupnost in Euratom;
- drugi steber sloni na skupni zunanji in varnostni politiki;
- tretji steber obsega skupno pravosodje in notranje zadeve.

*Za opis vsakega stebra 1 točka.
(Skupaj 2 točki)*

Slovenija in EU

Prednosti in slabe strani vstopa Slovenije v EU:

Prednosti vstopa Slovenije v EU	Slabe strani vstopa Slovenije v EU
<ul style="list-style-type: none"> • prosti pretok blaga, kapitala in delovne sile bo povečal konkurenčnost na enotnem trgu in silil podjetja k večji ekonomski učinkovitosti, inovativnosti, zniževanju stroškov in povečanju storilnosti; • večji pritok tujega kapitala v obliki neposrednih tujih naložb; • dostop do novih tehnologij; • večja mobilnost delovne sile, možnost zaposlovanja tujih strokovnjakov v Sloveniji in slovenskih v tujini; • dostop do evropskega trga znanja, pretok študentov; • večje možnosti za znanstveno sodelovanje, in sicer v znanstvenih programih EU. 	<ul style="list-style-type: none"> • stroški za uvajanje pravnega reda EU, zgraditev in delovanje ustreznih institucij ter delovanje EU; • stroški prestrukturiranja nekonkurenčnih panog in kmetijstva; • zmanjšanje nacionalne suverenosti; • izguba avtonomije v uresničevanju ekonomskih politik.

*Za vsako navedeno in pojasnjeno prednost oziroma slabost 1 točka.
Kandidat mora navesti vsaj eno prednost in eno slabost. Skupaj največ 4 točke.
(Skupaj 4 točke)*

Regionalni razvoj

Najbolj razvite regije so Osrednjeslovenska (Ljubljana z okolico), Obalno-kraška in Goriška, najmanj razvite regije pa so Pomurska, Zasavska in Podravska.

Za pravilno navedbo ene najbolj in ene najmanj razvite regije 1 točka.

Strukturni skladi so:

- Evropski sklad za regionalni razvoj daje pomoč regijam, ki najbolj zaostajajo v razvoju. Sredstva so namenjena naložbam, ki ohranjajo in povečujejo število delovnih mest, lokalnim razvojnim projektom, infrastrukturnim projektom ter pomoč malim in srednje velikim podjetjem v manj razvitih regijah.
- Evropski socialni sklad je namenjen boju proti brezposelnosti (poklicno izobraževanje, prekvalifikacije ...).
- Evropski kmetijski sklad je namenjen izvajanju skupne kmetijske politike (razvoj podeželja zlasti v manj razvitih regijah, zniževanje proizvodnih stroškov, povečanje učinkovitosti kmetij ipd.).
- Finančni instrument za usmerjanje ribištva je namenjen prilagajanju in posodobitvi v ribištvu.

*Za navedbo vsaj dveh skladov 1 točka, za opis vsakega sklada 1 točka; skupaj največ 3 točke.
(Skupaj 4 točke)*

B06

PREBIVALSTVO TER ZDRAVSTVENA IN POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4: razvojne poti slovenskega gospodarstva. Ljubljana: ZRSS, 2004. Str. 20–25, 138–145.

Splošna ocenjevalna shema

Prebivalstvo	5 točk
Zdravstvena reforma.....	4 točke
Pokojninska reforma.....	6 točk

Prebivalstvo

Med prebivalce Slovenije štejemo:

- državljane Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Sloveniji, brez tistih, ki so odšli v tujino za več kakor tri mesece in so svoj odhod prijavili v upravnih enotah svojih stalnih prebivališč;
- tujce z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji, ki imajo prijavljeno stalno prebivališče;
- tujce z dovoljenjem začasno prebivanje v Republiki Sloveniji, ki imajo prijavljeno začasno prebivališče;
- tujce z veljavnim delovnim ali poslovnim vizumom, ki imajo v Sloveniji prijavljeno začasno prebivališče;
- osebe z začasnim zatočiščem v Republiki Sloveniji;
- osebe, ki sta jim bila po zakonu o azilu priznana pravica do azila in status begunca v Republiki Sloveniji (begunci).

Za opredelitev vsake skupine 1 točka, skupaj največ 2 točki.

Na naravno rast prebivalstva vplivata rodnost in smrtnost.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Stopnja naravne rasti v Sloveniji je negativna, saj je stopnja natalitete manjša od stopnje mortalitete.

*Za navedbo značilnosti 1 točka, za pojasnilo 1 točka; skupaj največ 2 točki.
(Upoštevamo tudi trenutno stanje)
(Skupaj 5 točk)*

Zdravstvena reforma

Razlogi za zdravstveno reformo:

- V zadnjih desetletjih sta medicinska znanost in medicinska tehnologija močno napredovali (novi postopki zdravljenja, nova zdravila), informacije o napredku pa so dostopne vsem državljanom. Boljša ozaveščenost državljanov o tem, kakšne so možnosti za zdravljenje, je povzročila večje povpraševanje po zdravstvenih storitvah ter zahteve po večji kakovosti in dostopnosti storitev. Vse to vpliva na povečanje porabe sredstev za zdravstveno varstvo.
- Naraščanje števila starejših prebivalcev, ki v večjem obsegu kakor mladi uporabljajo zdravstvene storitve. Zdravljenje teh bolnikov je zaradi napredka znanosti uspešnejše kot v preteklosti, zato se podaljšuje življenjska doba bolnikov in povečuje njihov delež v celotnem številu prebivalstva.
- Neustrezen sistem financiranja zdravstva v Sloveniji, neučinkovitost in neracionalnost v organizaciji, upravljanju in delovanju zdravstvenih ustanov.

Za smiselno pojasnilo vsakega razloga 1 točka; skupaj največ 2 točki.

V Sloveniji izdatke za zdravstveno varstvo pokrivamo iz dveh virov:

- Iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, ki zagotavlja državljanom vse tiste zdravstvene pravice, ki so za zdravje koristne (košarica pravic). Prispevke za obvezno zdravstveno zavarovanje plačujejo delavci in njihovi delodajalci (podjetja), kmetje in upokojenci.
- Prostovoljnega dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, ki je namenjeno doplačilu storitev obveznega zavarovanja. V nasprotju z obveznim zavarovanjem to zavarovanje ni odvisno od višine plače, ampak je letna premija tako rekoč enaka za vse državljanke ne glede na njihov dohodek. Prostovoljno zavarovanje je torej izrazito regresivno: bolj obremenjuje tiste z nižjimi dohodki in manj tiste z višjimi.

*Za navedbo vira in smiselno pojasnilo 1 točka.
Če kandidat vira samo navede, dobi za obe navedbi 1 točko. Skupaj največ 2 točki.
(Skupaj 4 točke)*

Pokojninska reforma

Razlogi za pokojninsko reformo:

- Staranje prebivalstva, daljšanje življenjske dobe in hkrati zmanjšanje rodnosti, kar pomeni, da vse manj zavarovancev plačuje prispevke za enega upokojenca.
- Spremembe na trgu delovne sile – v obdobju tranzicije je sprememba delovnopravne zakonodaje olajšala odpuščanje odvečnih delavcev, več podjetij je šlo v stečaj. Vse to je vplivalo na večanje števila brezposelnih in tako zmanjšanje števila zavarovancev. Hkrati je uvedba novih oblik zaposlovanja (samozaposleni, zaposleni v zasebnih podjetjih) omogočila izogibanje plačevanju prispevkov ali plačevanje nižjih zneskov.
- Spodbujanje upokojitev na začetku tranzicije – s predčasnim upokojevanjem (dokup pokojninske dobe) je država uravnavala ponudbo na trgu delovne sile.

Za smiselno pojasnilo vsakega razloga 1 točka.

Če kandidat razloge samo navaja, dobi za dva navedena razloga 1 točko.

(Skupaj največ 2 točki)

Dokladni pokojninski sistem je obvezni javni sistem, pri katerem se sprotne vplačila zavarovancev uporabljajo za tekoče izplačevanje pokojnin upokojenecem. Sistem temelji na medgeneracijski solidarnosti, saj deluje na pričakovanju, da bodo prihodnje generacije zavarovancev plačevale prispevke za bodoče upokojence.

V naložbenem pokojninskem sistemu zavarovanec sam plačuje prispevke, ki se zbirajo na njegovem osebem računu. Zanje skrbijo npr. pokojninski skladi, zavarovalnice, ki zbrana sredstva investirajo, zato se sredstva praviloma plemenitijo. Ob upokojitvi se na podlagi vseh zbranih sredstev zavarovanca izračuna zavarovančeva mesečna renta, ki jo prejema do smrti.

Za smiselno pojasnilo vsakega sistema 1 točka, skupaj 2 točki.

Če kandidat katerega od sistemov zelo dobro pojasni, dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

Značilnosti prvega stebra:

- povečuje se minimalna starost za upokojitev. Za oba spola je minimalna starost za upokojitev 58 let, prej pa je bila za ženske 53 let;
- izpolnjena polna starost za upokojitev; starost, ki upokojencu daje pravico do polne pokojnine, je za ženske 61 in za moške 63 let;
- dosežena pokojninska doba je za moške 40 in za ženske 38 let, to je tri leta več kakor prej;
- povečuje se doba za izračun pokojninske osnove, in sicer namesto 10 je ta doba 18 zaporednih let, ki so bila za zavarovanca najugodnejša. Ob nižji starosti in manjši pokojninski dobi se ta doba ustrezno skrajša;
- novi sistem spodbuja zavarovance, da delajo dlje. Za vsako leto dela po doseženi polni starosti in za vsako leto po dopolnjeni delovni dobi je mogoče pridobiti določeno povečanje pokojnine;
- pokojnine bodo v prihodnosti nižje (leta 2025 samo 72,5 % pokojninske osnove);
- novost sta državna in vdovska pokojnina. Državna pokojnina, ki jo poznajo tudi nekatere druge države, zagotavlja minimalne dohodke osebam, starejšim od 65 let, pod pogojem, da so med 15. in 65. letom starosti vsaj 30 let živeli v Sloveniji in da niso upravičenci do nobene druge vrste pokojnine. Prav tako njihovi lastni dohodki ne smejo presežati premoženjskega cenzusa za varstveni dodatek. Državna pokojnina znaša 33,3 % najnižje pokojninske osnove.

Za smiselno pojasnilo vsake značilnosti 0,5 točke, skupaj največ 1 točka.

Značilnosti drugega stebra:

- prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki ima značilnosti naložbenega sistema;
- gre za zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, katerega namen je zagotovitev dodatne pokojnine ob upokojitvi poleg tiste, ki jo prejemajo v okviru prvega stebra na osnovi obveznega zavarovanja;
- višina pokojnine je odvisna od višine privarčevanih sredstev, starosti ob upokojitvi ter spola;
- privarčevana sredstva pa so odvisna od višine vplačane premije, števila let varčevanja ter donosa na vplačana sredstva;
- možni sta dve vrsti zavarovanja: individualno ali kolektivno;
- pri individualnem se zavarovanec sam vključi v pokojninski načrt in sam v celoti plačuje premijo;
- kolektivno zavarovanje pa organizira delodajalec, pri katerem je zavarovanec zaposlen, pri tem pa se mora vsaj 66 % zaposlenih vključiti v kolektivno zavarovanje. Mesečno premijo lahko vplačuje delodajalec, ali zaposleni, ali pa oba skupaj;
- sredstva v drugem stebri lahko zbirajo in izvajajo pokojninske načrte pokojninski skladi; ti se lahko oblikujejo kot vzajemni pokojninski skladi ali pokojninske družbe ter zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za sklepanje življenjskega zavarovanja.

*Za smiselno pojasnilo vsake značilnosti 0,5 točke, skupaj največ 1 točka.
(Skupaj 6 točk)*